

מדוע דווקא עם ישראל ודוד פתחו בתשובה

וזה שאמר: "לא היו ישראל ראויים לאותו מעשה ולא היה דוד ראוי לאותו מעשה" - כלומר כי בעצמם צדיקים היו, רק לדבר זה היו מוכנים: להביא מדרגת התשובה בעולם.

ואף אם היו (בעבר) חוטאים הרבה ועשו תשובה (כמו) קין⁹¹ וראובן⁹², ובוודאי כמה היו שחטאו ועשו תשובה, (בכל זאת -) לא היה נמצא בשביל זה התשובה על ידם בעולם, ולא פתחו פתח התשובה לכל באי עולם⁹³. רק דבר זה היה על ידי ישראל ודוד שהם היו עיקר בעולם: ישראל - ציבור, ודוד - יחיד, שהיה עיקר בעולם⁹⁴. וכאשר הם פתחו פתח תשובה - שייך לומר כי נמצא פתח תשובה פתוח בעולם. והבן זה היטב מאוד.

הערות - ילמד ענוים דרכו

91 ויקרא רבה ל, ה: "תשובה עושה מחצה, ממי את למד? מקין שנגזרה עליו גזרה, כיון שעשה תשובה, נמנע ממנו חצי גזרה. ומנין שעשה תשובה? שנא: 'ויאמר קין אל ה': גדול עוני מנשוא!'. ומנין שנמנע ממנו חצי הגזרה? הה"ד: 'ויצא קין מלפני ה' וישב בארץ נוד קדמת עדן' - נע ונד אין כתיב, אלא בארץ נוד קדמת עדן... כיון שיצא פגע בו אדם הראשון. אמר לו: מה עשה בדין? אמר לו: עשיית תשובה ונתפשרתי. כיוון ששמע אדם הראשון כך, התחיל טופח על פניו. אמר לו: כל כך היא כוחה של תשובה ולא הייתי יודע! באותה שעה אמר אדם הראשון: 'מומור שיר ליום השבת'."

92 כמה מדרשים יש בעניין זה. עיין ספרי ואתחנן, לא: "כיוון ששמע יעקב כן, נודעו, אמר: אוי לי, שמה אירע פסולת בבניי. עד שנתבשר מפי הקב"ה שעשה ראובן תשובה, שנאמר: 'ויהיו בני יעקב שנים עשר' - והלא בידוע ששנים עשר הם? אלא שנתבשר מפי הקדוש ברוך הוא שעשה ראובן תשובה. ללמדך שהיה ראובן מתענה כל ימיו, שנאמר: 'וישב לאכול לחם' - וכי עלית על לב שהיו אחים יושבים ואוכלים לחם ואחיהם הגדול אינו עמהם? אלא ללמדך שהיה מתענה כל ימיו, עד שבא משה וקיבלו בתשובה, שנאמר: 'יחי ראובן ואל ימות'". ובבראשית רבה פד, כט: 'וישב ראובן אל הבור - ואיכן היה? ר' אליעזר אמר: עסוק היה בשקו ובתעניתו... אמר לו הקדוש ברוך הוא: מעולם לא חטא אדם לפני ועשה תשובה, ואתה פתחת בתשובה תחילה? חייך שבן בנך עומד ופותח בתשובה תחילה. אי זה הוא? זה הושע: 'שובה ישראל עד ה' אלוהיך'."

93 הקב"ה אולי קיבל את תשובתם, אך זה היה כמקרה חריג, בבחינת נס, ולא כדרך כבושה שכל אחד יכול ללכת בה ובוודאי יתקבל.

94 עיקר בעולם - היינו תמצית העולם. כי ישראל הם תמצית של כל האומות, ודוד (שהוא אדם ומשיח) הוא תמצית כל נשמות ישראל (והוא בחינת מלך, שיכול להלך על פי רוח של כל אחד ואחד. והוא בחינת מידת המלכות שכוללת כל המידות כולן). ולכן כשהם פתחו פתח של תשובה - לכולם פתחו, ונעשה הדבר "דרך כללית" וחוק אלוהי קבוע.

ז"ל הראי"ה באורות ישראל ה, א: "כָּל מֵה שְׁנוּגָע לְיִשְׂרָאֵל וּמֵהוּתוֹ אֵינֶם דְּבָרִים מְגַבְּלִים בַּחוּג הַפְּרָטִי הַמְצַמֵּם, אֲלָא הֵם מְרַקְזִים בַּחוּג מִיְחָד, וּמְשַׁפְּיעִים מִתּוֹךְ הַמְרַקְזוֹ עַל הַהֶקֶף כּלּוֹ. יִשְׂרָאֵל בְּעַמִּים, אֲרִיץ יִשְׂרָאֵל בְּאַרְצוֹת, תּוֹרַת יִשְׂרָאֵל בְּתוֹרוֹת וְאֲמוֹנוֹת כָּלָן, הִנֵּם שְׁלֵשָׁה מְרַקְזִים, שְׁאֻצְרוֹת חַיִּים וְאוֹרוֹת עוֹלָמִים גְּנוּזִים בָּהֶם לְהִיּוֹת מְזִינִים אֶת כָּל הָעוֹלָם כּלּוֹ, מְעֲלִים וּמְקַדְּשִׁים אוֹתוֹ. יִשְׂרָאֵל בְּתוֹר אִמָּה מִיְחָדָת, בְּרוּכָה בְּעַמֵּק קִדְשָׁתָהּ וּשְׂאִיפָתָהּ הָאֱלֹהִית, מְשַׁפְּיעַ הוּא עַל כָּל הַהֶקֶף שֶׁל כָּל הָעַמִּים בָּלָם, לְעֵדָן אֶת הַנְּשֻׁמָּה הַלְאָמִית שֶׁבְּכָל עַם, וּלְקַרֵּב אֶת הָעַמִּים כָּלָם בַּכּוֹחַ לְמַעֲמַד יוֹתֵר נִשְׁבָּב וְיוֹתֵר אֲצִילִי..."

ויש לך להבין, איך דוד היה מוכן אל התשובה? לכך אמר ש"הקים עולה של תשובה" שלא היה התשובה נמצאת בדוד במקרה, וכן בישראל. כי לא היו ראויים לזה – להיות פותחים פתח התשובה – (אלא) רק דווקא ישראל שיצאו ממצרים, שהם ראשונים – שהיו ציבור הראשון, ודוד – המלך הראשון, ראשון גם כן, כי היה המלך הראשון שהיה משבט יהודה והוא ראוי שיהיה ראש וראשון לישראל⁹⁵.

ועוד יש לך להבין, כי דוד ראוי שיהיה ראשון, ולכך אמרו במדרש (במדבר רבה יד,יא)⁹⁶ כי אדם הראשון נתן ע' שנים משנותיו לדוד המלך. ודבר זה כי אז העולם על עמדו שהיה חיי האדם ע' שנה, והיו הכל שווים. לא כמו שהיה בראשונה שלא היו חיי האדם זה כמו זה⁹⁷, רק מחולקים בעצמם. אבל מן דוד המלך ואילך – היו הכל שווים, שנות האדם זה כזה, ע' שנים. והיה דוד התחלת העולם, כמו שהיה אדם הראשון. ולכך נתן לו אדם הראשון ע' שנה משנותיו.

ומפני כך, ראויים (ישראל ודוד) שהם (יהיו ה) ראשונים לפתוח פתח התשובה. וזה כי בעל התשובה הוא חוזר אל התחלתו הראשונה – הוא הש"י, כי הוא ית' התחלת הכל. ולכך השם יתברך מקבל שבים, מצד כי הכל ראוי לשוב אל דבר שהוא התחלה לו. ומפני כך יש כאן סילוק חטא, כי כאשר שב הדבר אל התחלתו – האדם בעצמו שב אל התחלתו כמו שהיא, בלא חטא ועוון כמו שהיה האדם בתחילת בריאתו. ולכך יש כאן סילוק עוון. ולפיכך ראוי אותם שהיו ראשונים והתחלה – כמו שהיו ישראל שיצאו ממצרים ודוד המלך – שהם התחלה בעצמם, הם ראשונים לשוב אל התחלתם, כמו שהם התחלה לשוב. כי ההתחלה של דבר ראשון, לשוב אל הדבר שהוא התחלה שלו.

הערות – ילמד ענוים דרכו

95 עיין רמב"ן, פרשת ויחי עה"פ "לא יסור שבט".

96 "שבעים שקל בשקל הקודש – כנגד ע' שנה שחיסר אדם משנותיו ונתן לדוד בן ישי. לפי שראוי היה לחיות אלף שנים, שנאמר: 'כי ביום אכלך ממנו מות תמות'. ויומו של הקדוש ברוך הוא אלף שנים, שנאמר: 'כי אלף שנים בעיניך כיום אתמול כי יעבור ואשמורה בלילה'". ובפסיקתא רבתי מ, ד"ה בחודש השביעי: "בזמן שחטא, דנו בשתי המידות: במידת הדין ובמידת רחמים. במידת הדין – שאמר לו: 'ביום אכלך ממנו מות תמות', וכיון שאכל – גזר עליו מיתה. ובמידת רחמים כיצד? שיתן עם מידת הדין, שלא פירש לו אם יום משלו ואם יום של הקדוש ברוך הוא שהוא אלף שנים: 'כי אלף שנים בעיניך כיום אתמול', והוא חיה תשע מאות ושלושים והניח לבניו שבעים שנה, שנא': 'ימי שנותינו בהם שבעים שנה'... אני נותן לו תשע מאות ושלושים ומניח לבניו שבעים שנה...". הגה לפי הפסיקתא אדם הראשון נתן לכל האנושות שבעים שנה (כי לפני כן היו פערים גדולים, כדלקמן בהערה הבאה) ולא רק לדוד. והמהר"ל מחבר את המדרשים: נתן לדוד ודוד זיכה את כל העולם, שפתח בריאה חדשה של חיים אחידים לכולם – שבעים שנה. וכן מובא במדרש תהלים (צ,טו): "ימי שנותינו בהם שבעים שנה – כשנותיו של דוד". ולפי זה הפסוק בתהלים צ: "ימי שנותינו בהם שבעים שנה" – הוא קביעה חדשה של הטבע האנושי ולא תיאור מצב שהיה.

97 כן היא שיטת ריה"ל בכוזרי א, צה וכן הביא הרמב"ם במו"נ ב, מזו שרק מי שחל בו העניין האלוהי חי מאות שנים, אבל שאר האנשים חיו פחות. אבל הרמב"ן לבראשית ה, חלק על הרמב"ם. ופלא על קושיותיו, שכולן מתורצות בכוזרי והוא לא חש לזה.

מסלול 1: יום ב, טז באלול
מסלול 2: יום ג, טז באלול
מסלול 3: יום ה, טז באלול
מסלול 4: יום ב, יח באלול

ולכך ראוי לישראל ודוד - שהם ראשונים והתחלה - לשוב אל הש"י, שהוא התחלה אל הכל והוא מקבל הכל. ובזה היה ישראל ודוד פותחים פתח תשובה, שהיתה בעולם במציאות, כי כאשר ההתחלה הוא שב אל השם יתברך שהוא התחלת הכל ואז הכל נמשך אל התחלה⁹⁸.

ובמדרש (ב"ר פד): "אמר הקב"ה לראובן: מעולם לא חטא אדם לפני ועשה תשובה, ואתה פתחת בתשובה? חייך שבן בנך פותח בתשובה, שנאמר (הושע יד, ב): 'שׁוּבָה יִשְׂרָאֵל עַד ה'". עד כאן.

והדבר הזה פרשנו, כי ראוי הדבר שהוא התחלה כמו שהיה ראובן שהוא בכור והתחלה, לשוב אל הדבר שהוא התחלה אליו. וכאשר האדם שב אל התחלתו - אז האדם בעצמו שב אל התחלתו הראשונה כמו שהיה בלא חטא. ולכך ראוי שיהיה הושע - שהוא מראובן - (ש)יהיה פותח בתשובה דווקא.

והן הדברים אשר אמרנו כאשר תבין, ולכך אמרו על דוד שהוא הקים עולה של תשובה, כי ראוי אליו להקים התשובה.

שאלות מנחות:

- ◆ כיצד הצליחו יחידים לפני דוד לשוב בתשובה, אם עדיין לא ירדה התשובה לעולם?
- ◆ לפי מהר"ל, מה היתה מעלתו של דוד יוצאי מצרים על פני הדורות האחרים? מדוע הם זכו לניסים גלויים ולנוכחות של שכינה ולתורה ושאר המעלות, מה שלא זכו אפילו האבות?
- ◆ מדוע עד דוד המלך היה לכל אדם מספר שנים שונה מחברו, ובימי דוד הוקצב מספר אחד וכללי לכולם? מה זה אומר על המהפך העולמי שנגרם בימי דוד?
- ◆ האם ניתן לומר שכשדוד חזר בתשובה, תשובה עליונה, שהיא בבחינת "לב טהור ברא לי" - זכה לחדש את כל העולם וליצור "עולם חדש"?
- ◆ נאמר בספרות הפנימית (ריקאנטי לבראשית א, כו, ספר ליקוטים לאר"י פרשת האיזינו ועוד) שאד"ם ראשי תיבות: אדם, דוד משיח. האם זה אומר שבימי המשיח גם כן תמשך מציאות חיות חדשה בעולם? איך זה קשור לתשובה שמופיעה בפרשת נצבים?
- ◆ אם ראובן הוא התחלה ופתח פתח של תשובה, מה חידש דוד? האם ראובן הצליח להשלים את מעשה התשובה שלו? האם חזר למעמדו הראשון שהיה לפני החטא? מה ההבדל בין תשובת ראובן לתשובת דוד? (עיין בשתי הבחינות של התשובה המופיעות לעיל בפרק א)

הערות - ילמד ענויים דרכו

98 לפי זה ניתן לשוב ולהסביר שאף שקין וראובן עשו תשובה, לא היתה התשובה אלא חרטה מהחטא, אבל דוד וישראל עשו תשובה מעליא, שהיא עצם השיבה אל ה' והרצון לשוב לקשר עמו. ועיין בתהלים פרק נא. ותשובה זו - ישראל ודוד היו הראשונים בעולם שעשאוה.

מסלול 1: יום ב, טז באלול	מסלול 3: יום ה, טז באלול
מסלול 2: יום ג, טז באלול	מסלול 4: יום ב, יח באלול